

LATVIEŠI SAVĀ SULĀ UN GLOBĀLĀ MIGRĀCIJA

Ilmārs Latkovskis ir studējis Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātē, kur ieguvis filozofijas maģistra grādu. Absolvējot Lasāla Kontemplācijas skolu *Via Integrālis*, 2017. gadā ieguvis kontemplācijas skolotāja diplomu. Bijis filozofijas docētājs Rīgas Stradiņa universitātē. Ar migrācijas un kultūru mijiedarbības jautājumiem gan praksē, gan starptautiskos forumos saskāries kā Latvijas Republikas Saeimas Pilsonības, migrācijas un sabiedrības saliedētības komisijas vadītājs (2011–2017).

Raksturvārdi: migrācija, Osvalds Špenglers, Kens Vilbers, holoni, *AQAL* karte, vācbaltieši, brāļu draudzes.

Cik liels drauds Latvijai ir citu kultūru un tradīciju invāzija? Par šo jautājumu islāma kontekstā tiku aicināts runāt akadēmiskās vienības *Austrums* rīkotajā diskusijā. Mana tūlītējā atbilde bija: nav nekādas invāzijas, nav nekāda apdraudējuma. Tāpēc par to nav, ko runāt, kur nu vēl akadēmiskā līmenī. Taču „musulmaņu bieds” nenoliedzami ir kļuvis par sadzīvisko sarunu un politiskās konjunktūras aktuālu jautājumu.

Tomēr nevajadzētu šo jautājumu uztvert arī kā tukšu viltus trauksmi. Migrācijas globālās tendences mums ir nopietns signāls skatīties uz Latviju ilgtspējīgā perspektīvā. Nepretendējot uz akadēmiski korektu izklāstu, šajās esejveida pārdomās vēlos pievērst uzmanību atsevišķiem aspektiem, kuriem mums būtu nepieciešams pievērsties zinātniskā līmenī.

Nevārties savā sulā

Latviešiem vēstures rūgtā pieredze migrāciju ir satuvinājusi ar jēdzienu „invāzija” tā bioloģiskajā nozīmē, proti, kādas sugas dzīvnieku vai augu masveida nonākšana mūsu teritorijā. „Ievazātā” kultūra iesakņojas, izplatās un sāk nomākt tradicionālos kultūraugus.

Līdzšinējām diskusijām par iespējamo islāma invāziju Latvijā piemīt tendence latviešiem vārties pašiem savā sulā. Pirmkārt, Latvija tiek skatīta nošķirti no globālā Eiropas un visas pasaules konteksta. Otrkārt, ir nevis diskusija par migrācijas ietekmes praktiskiem jautājumiem, bet gan divu noietu (nosacīti – liberāļu un konservatīvo) sadursme, kurā katra puse atraktīvi ķengā pretējo noietni. Bez tam no citām Eiropas valstīm pārvietoto patvēruma meklētāju skaits veido mazāk nekā pusi no kopīgās migrācijas plūsmas Latvijā, jo lielākā daļa migrantu nelegāli šķērso valsts austrumu robežu.

Kopējā migrācijas plūsma Latvijā salīdzinājumā ar citām Eiropas valstīm patlaban ir niecīga. Patvēruma meklētāju skaits, kuri

nonāk Latvijā, gada laikā nepārsniedz 0,05% no valsts iedzīvotāju daudzuma. Turklāt praktiski visi *bēgļi* cenšas pie pirmās izdevības Latviju pamest, lai dotos uz savu galamērķi – uz Vāciju vai kādu citu Eiropas valsti. Viņiem tas izdodas, jo nav likumīga pamata, lai Latvijas varas iestādes aizturētu tālāk *bēgošos* patvēruma meklētājus.

Tomēr Latvijai ir jābūt gatavai migrācijas situācijas eskalācijai. Jābūt sagatavotai tam, ja lielāks skaits caur Latviju izceļojušo patvēruma meklētāju kaut kādu nosacījumu dēļ atgrieztos. Tāpat pastāv riski pēkšņam lielāka skaita migrantu pieplūdumam pāri austrumu robežai. Taču visi šie jautājumi pagaidām ir tāli no invāzijas, kas apdraudētu mūsu kultūru un tradīcijas. Vispirms aktualizētos sabiedriskās kārtības un drošības, kā arī sociālie jautājumi.

Svarīgi ir apzināties, ka uz situāciju Latvijā nevaram ilgstoši raudzīties atrauti no Eiropas konteksta, ja reiz sevi uztveram par Eiropai piederīgiem. Līdzīgi arī Eiropā notiekošais mums jāuztver visas pasaules kontekstā.

Ja uz pasaules migrācijas procesiem skatāmies no augstāka punkta, tad ieraugām, ka pati Eiropa ir kā neliela *bēgļu* laiviņa, kas vētras laikā tiek mētāta bangojošos okeāna viļņos. Migrācijas plūsma uz Eiropu ir neizbēgama.

Vācijā lēš, ka 2015. gadā valstī būs ieceļojis gandrīz viens miljons patvēruma meklētāju. Tas ir vairāk nekā viens procents attiecībā pret valsts iedzīvotāju kopskaitu. Vācijā ieceļojušo mērķis ir tur palikt uz dzīvošanu. Viņiem jau ir izveidojušies savi atbalsta punkti Vācijā – radi, organizācijas, mošejas. Viņus sagaida no iepriekšējām migrantu paaudzēm cēlušies politiķi, kuri cenšas ietekmēt likumdošanu savai kultūrai labvēlīgā virzienā. Lai gan pēdējā pusotra gada laikā Vācijā ieceļojušo patvēruma meklētāju skaits salīdzinājumā ar 2015. gada rekordlielumiem ir krities, tomēr globālo migrācijas tendenču vērojumi liek rēķināties ar *bēgļu* skaita jaunu pieaugumu.¹

Kādi ir cēloņi globālajai migrācijas plūsmai uz Eiropu? Migrantu radikālie pretinieki uzreiz piesauc *velkamistus* un Eiropas birokrātisko politiku. Virspusēja patiesība tādiem apgalvojumiem piemīt. Pat Vācijas kanclere Angela Merkele (*Angela Merkel*) ir bijusi spiesta

atzīt, ka rīkojusies pārāk neapdomīgi, dodot zīmes, ka visi *bēgļi* tiek laipni gaidīti. Taču tie ir tikai problēmas neveiksmīgi risinājumi, nevis cēloņi. Arī migrācijas kontrabandisti nav cēlonis, bet gan tikai katalizators, jo vienmēr ir atradušies veikli darboņi, kuri pamanās globālas katastrofas izmantot savās interesēs. Pat militārie konflikti ir tikai katalizators, nevis migrācijas primārie cēloņi.

Globālās migrācijas krīzes primārie cēloņi ir tie paši, uz kuriem savulaik uzmanību vērta Romas klubs². Pagājušā gadsimta 70. gadu sākumā viņi izstrādāja divus pētījumus pasaules valdībām. Ziņojumu nosaukumi ir brīdinoši – *Pieauguma robežas* un *Cilvēce krustcelēs*. Raugoties no šīs dienas skatpunkta, tas ir patiešām pravietisks redzējums par ekonomiskajām, ekoloģiskajām, demogrāfiskajām un militārajām krīzēm, kuras piedzīvo mūsdienas pasaule. Romas kluba vēstījums ir – tā turpināt nedrīkst, cilvēcei jādomā, kā mainīt savus saimniekošanas un patērēšanas paradumus. Romas klubs savos ziņojumos runā par ārējo pārmaiņu nepieciešamību – politikā, ekonomikā, ekoloģijā; par vienmērīgu reģionālo attīstību; par virzieniem, kuros būtu pieņemami valdību un starpvaldību lēmumi.

Kas raksturīgs teritorijām, no kurām Eiropa saņem migrācijas plūsmu? Pārapsdzīvotība, klimata pārmaiņas, vides degradācija, karš. Rietumvalstu iejaukšanās šajos procesos konstatējama ne tikai pagātnē, bet vērojama joprojām. Turpinās vēl atlikušo dabas resursu brutāla ieguve. Tiešā vai netiešā veidā Rietumvalstis un Krievija turpina uzturēt militāros konfliktus – ar saviem karotājiem, ar vietējo grupējumu atbalstīšanu, ar ieroču piegādēm.

Tas viss liecina, ka migrācijas plūsma uz Eiropu neizbēgami turpināsies. Agrāk vai vēlāk tā iespiedīsies arī Latvijā. Mums jābūt tam gataviem. Pašreizējā lokālā nostāja ar izvairīšanos no migrantiem der īslaicīgā skatījumā, taču nav problēmas risinājums tālredzīgākā perspektīvā.

Latvijas īstenotā patvēruma meklētāju uzņemšanas politika var tikt interpretēta kā netieša iesaistīšanās migrācijas kontrabandas ķēdē. Tas, ka no citām Eiropas valstīm uz Latviju pārvietotie pēc patvēruma meklētāja vai alternatīvā

¹ Böhm et al. 2017.

² Meadows, Meadows 1992.

statusa saņemšanas drīz vien aizceļo uz citām Eiropas valstīm, ir sava veida signāls, ka Latvija veidojas par migrācijas kontrabandas tranzītkoridoru.

Mums pašiem tas liek aizdomāties par degradējošo ietekmi uz darba un starptautisko attiecību kultūru. Patvēruma meklētāju integrācijai Latvijā tērē ievērojamus līdzekļus gan no pašu, gan no Eiropas fondu budžeta. Līdzekļi tiek „apgūti”, taču to rezultāts patvēruma meklētāju iekļaušanai sabiedrībā pielīdzināms nullei.

Protams, varam uzskatīt, ka ir labāk, ja viņi aizceļo prom, nevis bez iztikas līdzekļiem un mitekļa klimst pa Latviju, taču derētu vismaz pāris veiksmīgu integrācijas piemēru. Tā tomēr būtu svarīga pieredze mūsu integrācijas institūcijām, ņemot vērā, ka nākotnē pieaugoša migrācijas pieplūduma riski saglabāsies. Tāpat arī tas būtu pozitīvs signāls citām Eiropas valstīm par Latvijas apņēmību būt solidārai.

Migrācijas krīzes globālie cēloņi

Migrācijas krīzes sakarībā vēlos pieminēt divus pagātnes futuroloģijas klasiskus, kuru darbi jau šķita piemirsti, bet tagad piedzīvo atdzimšanu. Tagad bieži dzirdam atsaucamies uz Semjuela Hantingtona (*Samuel Huntington*) darbu *Civilizāciju sadursme*³. S. Hantingtona vēstījuma būtība – nākotnes konflikti būs starp kultūrām (civilizācijām), kuras sakņojas atšķirīgās reliģiskajās tradīcijās. Par S. Hantingtonu vairāk vai mazāk atceras vai pēc ikkatra lielāka terorakta kopš Dvīņu torņu traģēdijas 2001. gadā. Tāpat S. Hantingtons tiek pieminēts arī Ukrainas konflikta kontekstā.⁴

Bez šaubām, gadsimtu dziļu tradīcijām ir ļoti liela ietekme uz mūsdienu kolektīvo domāšanu un uzvedību. Arhaiskie slāņi ir laba augšne konfliktu uzjundīšanai. Gan Ukrainas konfliktus, gan teroraktus Rietumvalstīs pavada reliģiski saukļi. Tomēr šeit drīzāk runa ir par virspusēju reliģisku aizgrābtību, kur manipulācijas ar „mūsu vienīgo pareizo Dievu” tiek izmantotas par konfliktu risināšanas ieroci. Kā norāda Dalailama, katrā reliģijā var atrast iegānstus vardarbības un kara attaisnošanai.⁵ Bez

tam notikumi islāma un arābu zemēs parāda, ka iekšreliģiskās sadursmes ir ne mazāk spraigas kā starpreliģiskās. Tas liek būt piesardzīgiem pret S. Hantingtona teorijas vispārinājumiem.

Latvijā lielu ievērību izpelnījies Mišela Velbeka (*Michel Houellebecq*) romāns *Pakļaušanās*⁶, kuru daudzi pazīst arī pēc iestudējuma Jaunajā Rīgas teātrī. Respektējot kritiku par M. Velbeka spekulatīvo populismu, tomēr vēlos uzsvērt vienu ļoti būtisku šī darba akcentu, kas, manuprāt, paslīd garām bez pietiekamas ievērības. Jautājums ir par to, kuri ideoloģiski politiskie spēki Eiropā pašiem musulmaņiem šķiet lielākie ienaidnieki un kuri varētu būt sabiedrotie. No līdzšinējā politiskā diskursa varētu šķist pašsaprotami, ka musulmaņu un imigrantu sabiedrotie ir kreisie un liberāļi kā pretstats, piemēram, Marinas Lepēnas (*Marine Le Pen*) labēji konservatīvajiem radikāļiem. Taču M. Velbeks ar asprātīgām parodijām rokas dziļāk. Viņš nonāk pie secinājumiem, ka ne jau radikāli konservatīvie un kristietība, vismaz fundamentālistu izpausmēs, būs islāmistu galvenais ienaidnieks. Tie var kļūt pat par sabiedrotajiem cīņā pret abu kopīgo ienaidnieku – liberālismu.

M. Velbeka parodijas par Rietumu cilvēka degradāciju sasaucas ar kādu nopietnākā stilā ieturētu filosofijas klasikas darbu, proti, Osvalda Špenglera (*Oswald Spengler*) *Vakarzemes norietu*⁷, kas sarakstīts pirms simts gadiem. O. Špenglera filosofijas formula – viss ir pakļauts dabiskajiem cikliem. Visam ir savs dzimšanas, pieaugšanas, spēka pilnbrieda un norieta laiks. Tas attiecas arī uz kultūrām, civilizācijām, nācijām, impērijām. To, ko M. Velbeks asprātīgi un lasītājam atpazīstami parodē, to O. Špenglers parāda kā dabisku neizbēgamību. Rietumu civilizācija noveco. Tas attiecas tiklab uz iedzīvotāju vecumstruktūru, kā arī uz visas sabiedrības lēnprātīgākiem domāšanas un uzvedības modeļiem.

Vai O. Špenglera dabiski loģiskais pravietojums Rietumiem ir fatāls? Vienīgā pozitīvā scenārija cerība ir kultūras (civilizācijas, nācijas) spēja atdzimt un atjaunoties. Aktualizējas jautājums, cik daudz kultūra spēj būt atvērta jaunām ietekmēm, jaunām vēsmām. Protams,

³ Hantingtons 2012.

⁴ Fitzgerald 2014.

⁵ Dalai Lama 2011.

⁶ Velbeks 2016.

⁷ Spengler 2007.

ne mazāk svarīgs ir jautājums, lai šīs ietekmes no citām kultūrām ir pozitīvi attīstošas, nevis degradējoša invāzija.

Konfliktu pamats ir atšķirības apziņas līmeņos jeb memos

Mūsdienu eiropēiskās vērtības, kas ir augsts humānas un sociāli atbildīgas sabiedrības sasniegums, tiek kritizētas kā Rietumu civilizācijas deģenerācijas pazīmes. Eiropa it kā nonāk absurdā strupceļā. No eiropēiskajām vērtībām izrietošā tolerance pret citādo liek būt tolerantiem pret migrantiem, kuri brutāli un varmācīgi grauj eiropēiskās vērtības. Tā nav tikai konservatīvo radikāļu un populistu izvērsta kritika. Pie līdzīgiem secinājumiem varam nonākt arī, interpretējot liberālāk noskaņot domātāju mācības.

Apkārtīsim *AQAL* jeb visu kvadrantu un visu līmeņu kartes mācību, kas latviešu lasītājam pazīstama no Kena Vilbera (*Ken Wilber*)⁸ darbiem un trīs protestantu teologu grāmatas *Dievs 9.0*⁹. Lai to labāk saprastu, vispirms īsi jāpieskaras ar šo karti saistītajam holonu principam.

Katra lieta vai parādība ir holons jeb viens pats par sevi, kas gan ietver sevī citus vienumus, gan arī, pāraugot sevi, pats iekļaujas jeb integrējas citā vai citos komplicētākos holonos. Piemēram, atoms, kas sevī ietver sīkākas elementārdaļiņas, pats nezaudējot savu būtību, iekļaujas šūnas holonā. Šūna savukārt kā holons iekļaujas organisma holonā. Tā mēs varam atpazīt bezgala daudz holonu režģus, no kuriem sastāv un attīstās visa materiālā un arī nemateriālā realitāte. Bet mūsu temata kontekstā būtisks ir to holonu režģis, kas saistīts ar apziņas attīstību no egocentrisma caur etnocentrismu uz pasaulcentrismu. Proti, indivīds, ģimene, cilts, tauta, nācija, cilvēce kopumā, Visums.

Cilvēces attīstības agrīnajos posmos dominējoša ir šauri egocentriska apziņa, kas gādā par atsevišķu indivīdu un savu grupu, piemēram, pirmatnējo baru un cilšu, izdzīvošanu. Ar laiku cilvēki apzinās, ka ir atkarīgi no daudz lielāka cilvēku skaita, kas veido lielākus un komplicētākus holonus, piemēram, tautas vai nācijas.

⁸ Vilbers 2011.

⁹ Kistenmahere et al. 2016.

Tā dominējošās pozīcijas ieņem etnocentriskā apziņa. Bet tas nenozīmē, ka zemākas pakāpes egoistiskā apziņa tiktu atmesta kā nevajadzīga. Tā tiek integrēta augstāka līmeņa apziņā. Īpašās situācijās, sevišķi ekstremālos gadījumos, var aktualizēties arī zemāka līmeņa apziņas determinēta rīcība. Savukārt no etnocentriskās apziņas cilvēce pamazām virzās uz pasaulcentrisko apziņu. Cilvēki apzinās, ka tikai savas nācijas vai valsts interešu izvirzīšana augstāk par kopīgajām cilvēces interesēm vairs nevar būt risinājums globāla līmeņa problēmām.

Apziņas attīstība no egocentrisma caur etnocentrismu uz pasaulcentrismu nav gluds vienvirziena lineārs process. Cilvēce piedzīvo smagus atkritienus uz zemākajām pakāpēm. Bez tam arī vienā un tajā pašā laikā dažādās sabiedrībās ir atšķirīgi dominējošie apziņas līmeņi.

AQAL kartē ir apkopoti visi attīstības līmeņi, kuriem izgājusi cauri cilvēce kopš tās pirmsākumiem. Šie līmeņi tiek saukti par memiem (idejas, paradumi, uzvedība, kas vieno noteiktu kultūru) un uztveres labad apzīmēti ar krāsu nosaukumiem.

Pirmais līmenis ir instinktīvā jeb smilškrāsas patība. Tās pamatprincips ir darīt to, kas ļauj izdzīvot. Primārās rūpes, kas bez jēlkādas morāles pastarpinājuma tiešā veidā nosaka cilvēku rīcību, ir par barību, siltumu, patvērumu. Cilvēces agrīnos barus šī patība vadīja pirms 100 000 gadiem. Taču arī mūsdienās tā aktualizējas ekstrēmās situācijās, piemēram, katastrofu upuriem vai skarbos apstākļos ieslodzītajiem. Tāpat arī migranti un bēgļi nereti nonāk smaga diskomforta vai ekstrēmās situācijās, kad viņu uzvedībā sāk dominēt instinktīvā patība. Tā būs destruktīva pret apkārtējo vidi, bet toties nepieciešama, lai ekstrēmā situācijā nonākušie izdzīvotu.

Smilškrāsas patības cilvēkiem ar laiku dzīves telpa kļuva par šauru, lai savu baru nodrošinātu ar pārtiku. Izdzīvošanas vārdā viņi sāka apjaust, ka ir atkarīgi no plašāka cilvēku loka.

Otrais līmenis ir maģiski animiskā jeb purpurkrāsas patība. Tā radās pirms aptuveni 50 000 gadiem. Šī patība ir stipra saite asinsradnieku, dzimts, cilts vienošanai. Tā nostiprina senču godināšanas kultu. Arī latviešiem tik iecienītā Kapusvētku tradīcija varētu būt balstīta uz smilškrāsas patību.

Purpurkrāsas apziņas sabiedrības cilvēki ar laiku nonāca pie asinsgrēka deģenerējošo seku atziņas. Savējo loks bija kļuvis par šauru gan kopienas, gan indivīda attīstībai. Pieauga dziņa iepazīt un iekarot tālāko pasauli.

Trešais līmenis ir varas jeb sarkanā patība. Tā veidojās pirms aptuveni 10 000 gadiem un ir saistīta ar antīko un feodālo impēriju attīstību, ar vareniem vadoņiem. Šis apziņas līmenis dominēja pirātiem un vikingu sirotājiem. Taču arī mūsdienās sarkanā patība vieno un aktivizē, piemēram, kaujinieku grupējumus, futbola fanus un baikerus. Sarkanā krāsa ir agresijas krāsa. Tā pauž enerģiju, asinis, dzīvību, piedzīvojumus, dusmas. Sarkanās patības iedvesmotie alkst iekarot un pakļaut, iedvest bailes un šausmas citos. Pēc K. Vilbera vērtējuma, sarkanā patība ir dominējoša 20% mūsdienu pasaules pieaugušo. Migrantu un patvēruma meklētāju vidū šis īpatsvars būs vēl lielāks, jo viņi nāk no zemēm, kurās ir liels gados jaunu cilvēku īpatsvars.

Sarkanā līmeņa patība nemoralizē. Pasaule ir džungļi. Cilvēks varu iekaro ar viltu un bauda dzīvi. Nekādas nožēlas. Taču pēc tādiem principiem veidota sabiedrība nevar ilgi pastāvēt. Rodas nepieciešamība pēc organizētākas kārtības. Te iederas līdzība ar vecpuišu un vecmeitu ballīšu tradīcijām – pēdējā iztrakošanās, apzinoties, ka turpmākajā dzīvē būs jāsaņem ievērot kāda noteikta kārtība.

Ceturtais līmenis ir mītiskās kārtības jeb zilā patība. Tā radusies pirms aptuveni 5000 gadiem. Kā mītiskās kārtības patības piemēri tiek minēti Konfūcija laika Ķīna, krusta kari, inkvizīcija, totalitārie režīmi, puritāņu ASV, „ētiskais vairākums”. Asinsradniecību nomaina saikne ar visus vienojošo reliģiju. Nostiprinās stingri noteikti likumi un struktūras. Izveidojas ētiskie principi. Instinktīvā enerģija ar noteikumiem tiek ievirzīta morāles gultnēs, kas kalpo visai sabiedrībai. Dzimst sirdsapziņa, kauna izjūta un vainas apziņa. Augstākais spēks (Dievs, partija, vadonis) garantē dzīves jēgu un parāda virzienus, pasargā sistēmu no haosa un pretrunām. Vienlaicīgi tiek akceptēta nežēlība pret citādi domājošiem.

Piektais līmenis ir racionālā jeb oranžā patība. To raksturo tādi jēdzieni kā apgaismība, vidusšķira, koloniālisms, racionālisms, liberālais egoisms, brīvais tirgus, modes industrija.

Racionālā patība kāpina arī koloniālo ekspluatāciju, kuras sekas ir arī mūsdienu migrācijas krīze. Tas ir globālo tīklu un korporāciju aizsākums. Tiekme pēc ātriem panākumiem un materiālās labklājības ir stimulējošas ekonomikas attīstībai, patēriņa pieaugumam un pētniecībai.

Racionālās patības neiegrozotas attīstības sekas ir konkurences un konfliktu saasināšanās, kas savukārt pastiprina ekoloģisko, militāro u. c. katastrofu draudus.

Sestais līmenis ir jūtīgā indivīda jeb zaļā patība. Tās iedīgļi rodas pirms aptuveni 150 gadiem. Šajā līmenī sakņojas mūsdienu eiropiskās vērtības ar tādiem jēdzieniem kā „zaļie”, „cilvēktiesības”, „postmodernisms”, „politkorektums”, „minoritāšu tiesības”, „multikulturālisms”, „viendzimuma partnerattiecības”.

No vienas puses, tie ir augsti humānas un sociāli atbildīgas sabiedrības sasniegumi. Tajā pašā laikā zaļais mems nonāk krīzes situācijās, kuras pats ar saviem principiem nespēj risināt. Izveidojas vērtību sistēmas relativisms. Noziedznieka vainu bieži attaisno ar viņa iztēlošanu par upuri. Pozitīvi vērtējamā starpreliģiju atvērtība vienlaicīgi nes sev līdzī kopīgas, visus vienojošas ticības neiespējamību. Pazūd attīstības un kārtības orientieri. Bezgalīgas diskusijas neļauj pieņemt lēmumus. Pārspīlēta tolerance pret bērnu, minoritāšu, migrantu u. c. tiesībām noved pie tā, ka tie sāk īstenot savas zemāko pakāpi vēlmes.

Ja apziņas līmeņu teoriju attiecinām uz migrāciju mūsdienu Eiropā, tad nonākam pie dažiem neizbēgamiem apziņas memu konfliktiem. Migrantu galamērķis Eiropā ir valstis ar augstu zaļā mema dominanti, piemēram, Vācija un Zviedrija. Paši migranti nāk no zemēm, kurās dominē zilais vai pat sarkanais mems. Bez tam migrācijas process ir saistīts ar ekstrēmām situācijām, kuras migrantu apziņā un līdz ar to uzvedībā aktivizē visprimitīvākos memus.

Kas notiek pašu eiropiešu apziņā? Zaļā mema apziņa prasa līdzcietību pret migrantiem. Tajā pašā laikā, redzot migrantu „barbarismu”, rodas sajūta, ka eiropiskās vērtības kļuvušas bezspēcīgas aizsargāt pašas sevi. Rezultātā eiropiešu apziņā mostas zemāka līmeņa memi, kas prasa noteiktāku un skarbāku attieksmi pret nepateicīgajiem un bīstamajiem citādajiem. Tā ir laba augsne sludinātājiem un politiķiem, kuri sola ieviest kārtību ar

vienkāršākām, bet stingrākām metodēm, kuras balstās uz mītiskās kārtības jeb zilo memu.

Latvijā un Austrumeiropas valstīs eiropisko vērtību zaļais mems ir vairāk deklaratīvs un atrodas latentā konfliktā ar valdošo oranžā un zilā mema kombināciju. Tāpēc šeit vērojama daudz lielāka pretestība pret patvēruma meklētājiem jau pirms viņu pārvietošanas uz valsti. Rietumeiropas sliktie piemēri pretestību nostiprina.

Austrumeiropā paredzams jau apriors migrantu un vietējo iedzīvotāju memu konflikts. Tas ir viens no faktoriem, kas norāda uz patvēruma meklētāju sadales kvotu politikas aprioru neveiksmi. Šī politika var tikt attaisnota kā migrantu sloga solidārs sadalījums starp Eiropas valstīm, taču acīmredzami tā netiek galā ar migrācijas krīzi Eiropā kopumā. Tā ir problēmas risinājuma atlikšana, kas tālākā perspektīvā situāciju tikai saasina. Tagad arī Eiropas vadošie politiķi aizvien vairāk sāk izteikt domu, ka jāveicina patvēruma meklētāju izmitināšana viņiem drošajos Ziemeļāfrikas un citos viņu domāšanas un uzvedības veidiem piemērotākos apgabalos.¹⁰

Iepriekš teiktais gan nenožīmē pieņemt islāma un kristietības, arābu un eiropiešu totāla konflikta un sadzīvošanas neiespējamības dogmu. Runa ir par migrācijas apjoma un intensitātes neatbilstību integrētspējai. Vienlaicīgi ir vērojami kultūru un reliģiju sinerģijas piemēri. Eiropā ieceļojušie musulmaņi konvertējās kristietībā. Šis process ir pilns ar izaicinājumiem un izraisa pārmaiņas abās pusēs. Eiropas realitāte ir arī „atvērtā islāma” mošejas, kurās notiekošais „izraujas” no daudzos gadsimtos islāmā nospraustajām robežām – lūgšanas notiek kristiešu baznīcās, vīrieši un sievietes lūdzas kopā, mošeja ir atvērta arī homoseksuāļiem u. tml.

Pozitīvas *invāzijas* un negatīvas norobežošanās

Eiropa savulaik jau ir piedzīvojusi islāma invāziju, kas vēstures aprakstos tiek vērtēta pārsvarā kā pozitīva kultūru mijiedarbība, kaut arī tā bija iekarošanas sekas. 1492. gadā, kad ar Kolumba jūras maldiem aizsākās eiropiešu

invāzija Amerikā, Spānijā savu pastāvēšanu beidza pēdējā arābu pārvaldītā valsts Granāda. Dažus gadsimtus pirms tam arābi un musulmaņi bija pārņēmuši savā valdījumā gandrīz vai visu Pireneju pussalu. Par mauru (ieceļotāju no Ziemeļāfrikas) laiku kulmināciju uzskatāma 9. un 10. gadsimta Kordova, kas bija izveidojusies par izcilu kultūras un zinātnes centru. Lai arī šis laika posms vistiešākajā nozīmē saistās ar vardarbīgu invāziju, tomēr tas ir atstājis ļoti pozitīvu kultūru sinerģijas ietekmi. Bez tam arī to laiku karotāju pretnostatījums ne vienmēr bija kristieši pret musulmaņiem, dažkārt eiropiešu ciltis un arābi bija sabiedrotie.

Arī latvieši gadsimtu gaitā ir piedzīvojuši vairākkārtējas citu kultūru invāzijas. Vienkāršāk tās dēvējam par vācu, krievu, poļu, zviedru laikiem. 13. gadsimtā Zobenbrāļu ordenis aizsāka invāziju, kurai bija divas būtiskas kultūras dimensijas – kristīgā un vāciskā.

Latvijas vēstures interpretācijās atradīsim daudz sūkstīšanās par kristietību, kas latviešiem tikusi uzspiesta ar zobenu un uguni. Tādām atziņām netrūkst pamatojuma. Taču der vairāk aizdomāties arī par dažiem iespējami pozitīvākiem faktiem.

No senajiem baltiem izdzīvojuši un attīstījušies ir vienīgi latvieši un lietuvieši. T. i., tās baltu ciltis, kuras pieņēma kristietības invāziju un sadzīvoja ar to. No vācu mācītāju tekstiem secināms, ka vēl 17. gadsimtā latvieši ir slikti kristieši, turas pie savām pagāniskajām tradīcijām un kristīgo baznīcu piecīš ar sakostiem zobiem. Pieņemot kristietību ar sirdi un dvēseli latvieši sāka tikai 18. gadsimtā līdz ar hernhūtiešu jeb brāļu draudžu kustības izveidošanos. Latviešiem tā bija tālejoši pozitīva mijiedarbība ar citu kultūru. No brāļu draudzēm izauga biedrības, kas strauji cēla latviešu kultūras, izglītības un darba tikuma līmeni, kā arī aizveda līdz Latvijas valsts nodibināšanai.

Vienlaicīgi kristietība latviskās tradīcijas neizspieda. Līdz pat šai dienai redzam, ka latviešu tradīcijās labi sadzīvo kristīgais un pagāniski latviskais.

Produktīva ir arī latviskās un vāciskās kultūras sinerģija. Lai gan vēstures grāmatās lasām daudz sūruma par 700 verdzības gadiem, lai gan nav noliedzama gadsimtiem ilga „stikla

¹⁰ Böhm et al. 2017.

sienas” pastāvēšana starp latviešiem un vāciešiem, tomēr redzam divu kultūru mijiedarbību.

Vācbaltiešu kultūras un tradīciju ietekme ir tas, kas Latviju ir noturējis eiropeiskajā kultūrtelpā, neņemot vērā sekojošo gandrīz trīs gadsimtus ilgušo Krievijas un PSRS impērijas okupācijas laiku. Diemžēl latvieši paši ir bijuši pārāk nevērīgi pret vācbaltisko elementu savā kultūrā. 1905. un 1917. gadā latviešu atribes kāre pārauga brutālā vardarbībā ne tikai pret vācbaltisko, bet arī pret cilvēcisko kopumā. Latvijas brīvvalsts laikā, bet jo īpaši Kārļa Ulmaņa vadonības gados, vācbaltiskais ideoloģiski tika atgrūsts kā svešs un nepieņemams. Ar to paši latvieši pašiznīcinoši atcirta vērtīgu savas kultūras daļu un attīstības potenciālu.

Diemžēl arī vācbaltiešiem norobežošanās savā lokā un koncentrēšanās uz pagātni beidzās ar kļūšanu par „vēstures blakusparādību”, kā savā apjomīgajā darbā *Baltiešu gredzens* apraksta Zigfrīds Fēgezaks (*Siegfried von Vegesack*).¹¹ Tāds noriets pēc uzplaukuma draud ikvienai kultūrai, ja tā pārlieku norobežojas no citām ietekmēm un neseko līdzīgi globālajām tendencēm.

Arī etnoss ir holons, kuram organiski jāiekļaujas lielākā veselumā. Ja tas neizdodas, tad šis holons (etnoss) ir bojāts un nav piemērots turpmākai evolūcijai. Runājot Kena Vilbera valodā, arī latviešiem jāuzmanās kļūt par tādiem holoniem, kuriem nav pievienotās vērtības. „Nespēja izpildīt atbildību pret ārējo kontekstu nozīmē pašiznīcību.”¹² Ja mana etniskā identitāte konfliktē par pasaulcentrisko uzskatu, tad vismaz ar vienu no tiem manī kaut kas nav kārtībā.

Nobeigumā varam secināt: kamēr pastāv pašreizējās migrācijas tendences, Latvija nav apdraudēta nedz no islāma, nedz kādas citas kultūras un tradīciju invāzijas. Taču Latvijai jābūt gatavai globālajiem izaicinājumiem, kuriem mēs nevarēsim turēties pretim ar ilgstošu norobežošanās un sevī ieraušānās taktiku. Latviešu kultūrai un tradīcijām allaž aktuāls būs rainiskais „Pastāvēs, kas pārvērtīsies!”.

Raksta pamatā ir uzstāšanās akadēmiskās vienības *Austrums* rīkotā atklātā sabiedriskā diskusijā *Cik sveša vai tuva latviešiem ir islāma kultūra?* 2016. gada 20. oktobrī Latvijas Nacionālajā bibliotēkā.

¹¹ Fēgezaks 2013.

¹² Vilbers 2011, 395.

VĒRES

Böhm, A.; Klingst, M.; Köckritz, A.; Ladurner, U.; Latz, L.; Raether, E.; Thumann, M. (2017) Helfen oder abschotten? Pieejams: <http://www.zeit.de/2017/32/fluechtlinge-mittelmeer-politik-loesungen> (02.07.2017.).

Dalai Lama, the 14th (2011) *Beyond Religion: Ethics for a Whole World*. Audible.

Fēgezaks, Z. fon (2013) *Baltiešu gredzens*. Rīga : Jānis Roze.

Fitzgerald, E. (2014) Huntington and the Clash of Civilizations in Ukraine. Pieejams: <http://www.eamonn.com/2014/03/20/huntington-and-the-clash-of-civilizations-in-ukraine/> (01.08.2017.).

Hantingtons, S. (2012) *Civilizāciju sadursme*. Rīga : Jumava.

Kistenmahere, M.; Tīlmanis, H.; Kistenmahers, V. T. (2016) *Dievs 9.0*. Rīga : Zvaigzne ABC.

McGuinness, D. (2017) The Berlin mosque breaking Islamic taboos. Pieejams: <http://www.bbc.com/news/world-europe-40802538> (07.08.2017.).

Meadows, D.; Meadows, D. (1992) *Beoynd the Limits*. Chelsea Green Publishing.

Schuler, K. (2016) Neuanfang als Christ. Pieejams: <http://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2016-07/muslime-christen-konvertiten> (02.10.2016.).

Spengler, O. (2007) *Der Untergang des Abendlandes*. Albatros.

Velbeks, M. (2016) *Pakļaušanās*. Rīga : Jānis Roze.

Vilbers, K. (2011) *Īsa visaptverošā vēsture*. Rīga : Jumava.

Summary

Ilmārs Latkovskis

Challenges Faced by Latvia in Time of Global Migration

Global migration at present does not directly endanger Latvian culture and traditions, but if we think about sustainable development, then we cannot look at Latvia while ignoring its place in the context of Europe and the whole world. The basic causes of the current migration crisis were identified by the Club of Rome in the 1970s, as being overpopulation, climate change, uneven regional development, environmental degradation and military conflicts. The wave of migrants to Europe is likely to continue for the foreseeable future, and this gives new importance to the major ideas expressed in Samuel Huntington's Clash of Civilizations and Oswald Spengler's Decline of the West. These ideas, however, should not be taken as absolute. Contacts between different cultures and religions are not in and of themselves at the root of conflict. History includes many positive examples of synergy between different cultures and religions, including that in the Arabic and Islamic era that lasted from the 8th to the 15th century AD on the Pyrenean peninsula. Latvian culture, in turn, has also benefited in many ways as a result of interactions with Christianity and Baltic Germans. Far more important in conflicts among various groups are the different levels of consciousness or memes. In the context of migration processes, we can use the AQAL map that was produced by Ken Wilber. Spengler's ideas about the cyclical nature of cultural development and the inevitable destruction of cultures cannot be applied to Europe and Latvia in a fatalistic manner. Of decisive importance at a time of globalization is the extent to which each nation and culture can preserve its identity while changing its process of development. The survival and development of Latvia and all of Europe depends on it.